

POWSTANIE WARSZAWSKIE 1944

ZORGANIZOWANA AKTYWNOŚĆ
W ŚRODOWISKU
6 SIERPŃNIA 2020

MATERIAŁY OPRACOWAŁ
MICHĄŁ PIOTROWSKI

KRÓTKA HISTORIA POWSTANIA

Miasto Warszawa w sierpniu 1944 roku przedzielone jest przez największą polską rzekę - Wisłę na dwie części. Na prawym brzegu Wisły leży dzielnica Praga. Większość dzielnic usytuowana jest na lewym brzegu Wisły. Są to: Wola, Żoliborz, Stare Miasto, Śródmieście Północne i Południowe, Ochota, Mokotów, Powiśle i Czerniaków.

Przed wojną Warszawę nazywano Paryżem Północy. Było to piękne, tętniące życiem miasto. W 1939 r. stolica Polski liczyła 1.289.000 mieszkańców, w tym około 32% Żydów.

1 września 1939 r. Niemcy hitlerowskie zaatakowały Polskę rozpoczynając II wojnę światową. 17 września 1939 r. Polska została zaatakowana ze wschodu przez drugiego agresora - Rosję sowiecką. 27 września 1939 r., po 3-tygodniowej obronie, Niemcy wkroczyli do Warszawy. Rozpoczął się 6-letni mroczny okres okupacji.

1 sierpnia 1944 roku o godz. 17.00 wybuchło Powstanie Warszawskie. Formalnie siły powstańcze były znaczące. Do walki stanęło około 50 tys. powstańców Armii Krajowej zorganizowanych w Zgrupowania obejmujące bataliony i inne formacje zbrojne oraz niewielkie ilości innych organizacji podziemnych w tym prokomunistycznej Armii Ludowej. Niestety powstańcy byli bardzo słabo uzbrojeni. Trudności w dotarciu do zakonspirowanych magazynów broni spowodowały, że w momencie wybuchu Powstania żołnierze dysponowali zaledwie 40% i tak skromnych zasobów broni i amunicji. Wg udokumentowanych źródeł polscy żołnierze mieli do dyspozycji: 1.000 karabinów zwykłych, 300 pistoletów maszynowych, 60 ręcznych karabinów maszynowych, 7 ciężkich karabinów maszynowych, 35 karabinów przeciwpancernych i Piatów, 1.700 pistoletów zwykłych, 25.000 granatów. Zapasy amunicji były przewidziane na kilkudniową walkę. Oznaczało to w praktyce, że uzbrojony był co 10 powstańców. Pozostali mogli liczyć na broń zdobyczną lub przejętą po poległych kolegach.

KRÓTKA HISTORIA POWSTANIA

Walka podjęta w kilku dzielnicach równocześnie przyniosła różne rezultaty. W prawobrzeżnej, wschodniej dzielnicy Pradze trwała zaledwie 3 dni. Miażdżąca przewaga Niemców spowodowała, że Powstańcy na Pradze po przejściowych miejscowych sukcesach przeszli z powrotem do podziemia, część z nich podjęła próbę sforsowania Wisły i wzmocnienia oddziałów powstańczych walczących na lewym brzegu Wisły.

Od pierwszych dni sierpnia bardzo ciężkie walki toczyły się w zachodniej dzielnicy Wola. Oddziały niemieckie wzmocnione czołgami spychały powstańców w kierunku Śródmieścia i Starego Miasta. Równocześnie hitlerowcy rozpoczęli bezprecedensową rzeź ludności cywilnej. W ciągu kilku dni żołnierze niemieccy wspomagani przez reneatów rosyjskich i azjatyckich wymordowali około 50.000 cywili, mężczyzn, kobiet i dzieci. 11 sierpnia 1944 Wola padła.

W sąsiadującej z Wolą dzielnicy Ochota walki toczyły się w wydzielonych punktach oporu. O wiele gorzej uzbrojeni powstańcy przez prawie 2 tygodnie dawali odpór nacierającym oddziałom niemieckim. 11 sierpnia padła również Ochota. Walki te dały czas powstańcom z innych dzielnic na staranne przygotowanie.

Ciężar walki przesuwał się w kierunku wschodnim. Po likwidacji oporu na Woli i Ochocie i zdobyciu arterii komunikacyjnej do przeprawy mostowej na Wiśle Niemcy odcięli od Śródmieścia Stare Miasto. Od 12 sierpnia 1944 r. rozpoczęły się bardzo ciężkie walki o utrzymanie tej dzielnicy. Walczyły tu doborowe bataliony, które w boju przeszły z Woli oraz oddziały staromiejskie - tysiące bohaterskich żołnierzy. Zamknięci na niewielkiej przestrzeni, ostrzeliwani z dział, bombardowani z powietrza dzień po dniu trwali na pozycjach. Podejmowane były próby przyjscia z odsieczą Staremu Miastu od północy z Żoliborza oraz połączenia się ze Śródmieściem od południa. Niestety nie przyniosły one rezultatu.

KRÓTKA HISTORIA POWSTANIA

2 września przetrzebione oddziały staromiejskie przeszły kanałami do Śródmieścia i na Żoliborz. Do Śródmieścia przedostało się około 1.500 uzbrojonych i około 3.000 nieuzbrojonych powstańców i służb. Na Żoliborz ewakuowało się około 800 osób. W całkowicie zniszczonej dzielnicy pozostała pewna ilość rannych z towarzyszącym im personelem medycznym. Wielu z nich zostało po wkroczeniu na Stare Miasto Niemców zamordowanych i spalonych w powstańczych szpitalach. Zdziczały wróg nie przestrzegał jakichkolwiek norm cywilizowanej walki.

Po upadku Starego Miasta Niemcy rozpoczęli pacyfikację kolejnych dzielnic. Kolej przyszła na dzielnice położone przy Wiśle - Powiśle i Czerniaków. Były to działania przemyślane. W międzyczasie front rosyjski zbliżył się do linii Wisły. 13 września 1944 r. została zajęta przez Rosjan prawobrzeżna część Warszawy - Praga. Niemcy wysadzili mosty na Wiśle. Odepchnięcie powstańców od Wisły miało utrudnić Rosjanom ewentualny desant na lewy brzeg. Ci jednak zbyt szybko z nim nie spieszyli.

Po ciężkich walkach Niemcy 7 września opanowali Powiśle, dzielnicę pomiędzy Starym Miastem i Czerniakowem. Znow jak na Woli i Starówce mordowano rannych leżących w szpitalach i ludność cywilną. Padła warszawska elektrownia, zdobyta w pierwszych dniach sierpnia na Powiślu przez powstańców. Miasto zostało pozbawione energii elektrycznej.

Kolejne natarcie niemieckie ruszyło na Czerniaków. Broniły się tu oddziały skoncentrowane w dzielnicy na początku Powstania wzmocnione resztkami oddziałów, które wyszły kanałami ze Starego Miasta. 15 września z prawego brzegu Wisły została podjęta próba desantu. Wzięli w nim udział żołnierze Wojska Polskiego sformowanego w 1943 r. w Rosji i walczącego u boku Armii Czerwonej. W sile dwóch batalionów przeprawili się na lewy brzeg i wspólnie z powstańcami stawili opór.

KRÓTKA HISTORIA POWSTANIA

2 września przetrzebione oddziały staromiejskie przeszły kanałami do Śródmieścia i na Żoliborz. Do Śródmieścia przedostało się około 1.500 uzbrojonych i około 3.000 nieuzbrojonych powstańców i służb. Na Żoliborz ewakuowało się około 800 osób. W całkowicie zniszczonej dzielnicy pozostała pewna ilość rannych z towarzyszącym im personelem medycznym. Wielu z nich zostało po wkroczeniu na Stare Miasto Niemców zamordowanych i spalonych w powstańczych szpitalach. Zdziczały wróg nie przestrzegał jakichkolwiek norm cywilizowanej walki.

Po upadku Starego Miasta Niemcy rozpoczęli pacyfikację kolejnych dzielnic. Kolej przyszła na dzielnice położone przy Wiśle - Powiśle i Czerniaków. Były to działania przemyślane. W międzyczasie front rosyjski zbliżył się do linii Wisły. 13 września 1944 r. została zajęta przez Rosjan prawobrzeżna część Warszawy - Praga. Niemcy wysadzili mosty na Wiśle. Odepchnięcie powstańców od Wisły miało utrudnić Rosjanom ewentualny desant na lewy brzeg. Ci jednak zbyt szybko z nim nie spieszyli.

Po ciężkich walkach Niemcy 7 września opanowali Powiśle, dzielnicę pomiędzy Starym Miastem i Czerniakowem. Znow jak na Woli i Starówce mordowano rannych leżących w szpitalach i ludność cywilną. Padła warszawska elektrownia, zdobyta w pierwszych dniach sierpnia na Powiślu przez powstańców. Miasto zostało pozbawione energii elektrycznej.

Kolejne natarcie niemieckie ruszyło na Czerniaków. Broniły się tu oddziały skoncentrowane w dzielnicy na początku Powstania wzmocnione resztkami oddziałów, które wyszły kanałami ze Starego Miasta. 15 września z prawego brzegu Wisły została podjęta próba desantu. Wzięli w nim udział żołnierze Wojska Polskiego sformowanego w 1943 r. w Rosji i walczącego u boku Armii Czerwonej. W sile dwóch batalionów przeprawili się na lewy brzeg i wspólnie z powstańcami stawili opór.

KRÓTKA HISTORIA POWSTANIA

Nie przyzwyczajeni do walk ulicznych żołnierze z desantu ginęli masowo. Po kilku dniach stało się jasne, że los Czerniakowa jest przesądzony. Resztki powstańców przeszły kanałami na południowy zachód na Mokotów, część próbowała przepłynąć Wisłę aby dostać się na tereny wyzwolone przez Rosjan.

Gdy 23 września padł ostatni punkt oporu na Czerniakowie, powtórzył się scenariusz z poprzednich dzielnic. Bezwzględni hitlerowscy żołdacy mordowali rannych, gwałcili i rozstrzeliwali sanitariuszki. Na haku na murze powieszony został kapelan oddziału powstańczego, który został z rannymi.

Ciężar walk przeniósł się do następnej dzielnicy Mokotowa, położonej w południowej części Warszawy. Ciężkie walki toczyły się tu do 27 września 1944 r. Powstańcy starali się utrzymać zdobyte na początku powstania pozycje. Cofając się stopniowo do coraz węższego kwartału ulic bronili się zawzięcie. Na Mokotowie hitlerowcy "wsławili się" następnym zbrodniczym wyczynem. Mimo, że pod naciskiem aliantów Niemcy w końcowej fazie powstania uznali walczących w Warszawie żołnierzy AK za kombatantów, 27 września hitlerowscy zandarmi na ul. Dworkowej na Mokotowie zamordowali około 120 bezbronnych powstańców, którzy zbłądziwszy w kanałach wyszli wprost w ręce oprawców. 27 września Mokotów skapitulował. Część obrońców zdołała przejść kanałami do Śródmieścia, aby tam kontynuować walkę.

30 września skapitulowała również północna dzielnica Warszawy, Żoliborz gdzie powstańcy od pierwszych dni sierpnia stawiali skuteczny opór nacierającym Niemcom. W rękach Polaków pozostała jedynie środkowa część miasta, odcięta od Wisły i ze wszystkich stron otoczona przez wojska niemieckie. Padające bez przerwy pociski artyleryjskie i bomby lotnicze zmieniały w ruiny kolejne domy. Nie było elektryczności, brakowało wody i żywności. A nade wszystko brakowało obrońcom amunicji.

KRÓTKA HISTORIA POWSTANIA

W trakcie trwania Powstania w sierpniu i wrześniu alianci podejmowali próby wsparcia Powstania poprzez zrzuty broni i amunicji. Były one jednak mało skuteczne. Rosjanie nie zgodzili się na lądowanie amerykańskich bombowców na swoich lotniskach, co oznaczało dla nich konieczność powrotu po zrzucie do odległych baz we Włoszech. Zwiększało to dodatkowo straty wśród maszyn i załóg biorących udział w akcji. Wobec podzielenia miasta na poszczególne punkty oporu - większość zasobników zrzucanych na spadochronach z dużej wysokości trafiło na tereny zajęte przez wroga.

Biorąc pod uwagę ogólną sytuację 1 października 1944 r. Komenda Główna AK podejmuje rozmowy z Niemcami na temat przerwania walki w Warszawie. 2 października podpisano akt kapitulacji Powstania. Oddziały powstańcze przekształcone 20 września 1944 r. w regularny Warszawski Korpus Armii Krajowej po złożeniu broni wyszły do niewoli w liczbie około 15.000 żołnierzy. Część żołnierzy nie poszła do niewoli, wychodząc z ludnością cywilną z zamiarem kontynuowania działalności konspiracyjnej.

Przewidziane na kilka dni Powstanie trwało w rezultacie 63 dni będąc największym tego typu zrywem wolnościowym w historii II wojny światowej. Mimo ogromnej przewagi militarnej, wojska niemieckie poniosły ogromne, blisko 50% straty: 10.000 poległych, 7.000 zaginionych, 9.000 rannych. Powstanie było przez nich porównywane z bitwą o Stalingrad.

KRÓTKA HISTORIA POWSTANIA

W trakcie trwania Powstania w sierpniu i wrześniu alianci podejmowali próby wsparcia Powstania poprzez zrzuty broni i amunicji. Były one jednak mało skuteczne. Rosjanie nie zgodzili się na lądowanie amerykańskich bombowców na swoich lotniskach, co oznaczało dla nich konieczność powrotu po zrzucie do odległych baz we Włoszech. Zwiększało to dodatkowo straty wśród maszyn i załóg biorących udział w akcji. Wobec podzielenia miasta na poszczególne punkty oporu - większość zasobników zrzucanych na spadochronach z dużej wysokości trafiło na tereny zajęte przez wroga.

Biorąc pod uwagę ogólną sytuację 1 października 1944 r. Komenda Główna AK podejmuje rozmowy z Niemcami na temat przerwania walki w Warszawie. 2 października podpisano akt kapitulacji Powstania. Oddziały powstańcze przekształcone 20 września 1944 r. w regularny Warszawski Korpus Armii Krajowej po złożeniu broni wyszły do niewoli w liczbie około 15.000 żołnierzy. Część żołnierzy nie poszła do niewoli, wychodząc z ludnością cywilną z zamiarem kontynuowania działalności konspiracyjnej.

Przewidziane na kilka dni Powstanie trwało w rezultacie 63 dni będąc największym tego typu zrywem wolnościowym w historii II wojny światowej. Mimo ogromnej przewagi militarnej, wojska niemieckie poniosły ogromne, blisko 50% straty: 10.000 poległych, 7.000 zaginionych, 9.000 rannych. Powstanie było przez nich porównywane z bitwą o Stalingrad.

ROLA KANAŁÓW W POWSTANIU

Warszawscy Powstańcy wykorzystali podziemną sieć "dróg" do przemieszczania się pomiędzy dzielnicami, która była najbezpieczniejszym sposobem- sieć kanałów miejskich. Jak to się odbywało? Zapraszam do obejrzenia filmu:

https://www.youtube.com/watch?v=N_RrJZOvIPU

P O W S T A N I E Z W Y K Ł Y C H L U D Z I

Większość Powstańców stanowiła cywilna ludność Warszawy - byli to młodzi ludzie, często dzieci, którzy byli łącznikami, sanitariuszami, harcerzami. Cywile ukrywali powstańców, udzielali im noclegu i pożywienia, oddawali swoją broń czy ubrania.

W trakcie powstania odbywały się spotkania kulturalno-rozrywkowe (np. wieczory poetyckie czy małe koncerty), ludzie się pobierali, rodziły się dzieci. Zobaczcie, jak wyglądało powstanie oczami zwykłych ludzi.

<https://www.youtube.com/watch?v=9v9EjDE6SM4>

P O W S T A Ń C Z E W I E R S Z E

Krzysztof Kamil Baczyński - Elegia o... [chłopcu polskim]

Oddzielili cię, syneczku, od snów, co jak motyl drżą,
haftowali ci, syneczku, smutne oczy rudą krwią,
malowali krajobrazy w żółte ściegi pożóg,
wyszywali wisielcami drzew płynące morze.
Wyuczyli cię, syneczku, ziemi twej na pamięć,
gdys jej ścieżki powycinał żelaznymi łzami.
Odchowali cię w ciemności, odkarmili bochnem trwóg,
przemierzyłeś po omacku najwstydliwsze z ludzkich dróg.
I wyszedłeś, jasny synku, z czarną bronią w noc,
i poczułeś, jak się jeży w dźwięku minut - zło.
Zanim padłeś, jeszcze ziemię przeżegnałeś ręką.
Czy to była kula, synku, czy to serce pękło?

Józef Szczepański "Ziutek" - Dziś idę walczyć - Mamo!

Dziś idę walczyć - Mamo!
Może nie wrócę więcej,
Może mi przyjdzie polec tak samo
Jak, tyle, tyle tysięcy
Poległo polskich żołnierzy
Za Wolność naszą i sprawę,
Ja w Polskę, Mamo, tak strasznie wierzę
I w świętość naszej sprawy
Dziś idę walczyć - Mamo kochana,
Nie płacz, nie trzeba, ciesz się, jak ja,
Serce mam w piersi rozkołatanie,
Serce mi dziś tak cudnie gra.
To jest tak strasznie dobrze mieć Stena w ręku
I śmiać się śmierci prosto w twarz,
A potem zmierzyć - i prać - bez lęku
Za kraj! Za honor nasz!
Dziś idę walczyć - Mamo!

POWSTAŃCZE PIOSENKI

Parasol (Pałacyk Michła)

Pałacyk Michła, Żytnia, Wola,
Bronią się chłopcy od "Parasola".
Choć na "tygrysy" mają visy,
To Warszawiaki fajne chłopaki są.

Czuwaj, wiaro, i wytężaj słuch,
Pręż swój młody duch, pracując za dwóch!
Czuwaj, wiaro, i wytężaj słuch,
Pręż swój młody duch jak stal!

Każdy chłopaczek chce być ranny...
Sanitariuszki - morowe panny,
I gdy cię kula trafi jaka,
Poprosisz pannę - da ci buziaka, hej!

Czuwaj, wiaro, i wytężaj słuch,
Pręż swój młody duch, pracując za dwóch!
Czuwaj, wiaro, i wytężaj słuch,
Pręż swój młody duch jak stal!

<https://www.youtube.com/watch?v=RGyHhk14Tmk>

MUZEUM POWSTANIA WARSZAWSKIEGO ON-LINE

Linki do zwiedzania muzeum on-line:

Przed powstaniem:

https://www.youtube.com/watch?v=_NDBM3vA45k

Dowódcy, opaski, drukarnia:

<https://www.youtube.com/watch?v=xuSAzP5tQNw>

Przebieg powstania:

https://www.youtube.com/watch?v=j_qCBIz-q30

Lotnicy na pomoc walczącej Warszawie:

<https://www.youtube.com/watch?v=a6HbMzx5fu0>

Trasy kanałowe. Stolica terroru:

<https://www.youtube.com/watch?v=262yaLWcx4k>

Powstańcza broń:

https://www.youtube.com/watch?v=7h_B6E0pLsU

Pacyfikowanie Powstania:

<https://www.youtube.com/watch?v=efd8pMXCK4c>

Sanitariuszki w bombardowanych szpitalach:

<https://www.youtube.com/watch?v=EzbP2M4HRAs>

Polska Lubelska. Łączność. Poczta:

https://www.youtube.com/watch?v=uMn7Avja_OE

Miasto bezimiennych mogił:

<https://www.youtube.com/watch?v=fqo4zkUoQKs>

Zawieszenie broni, exodus Warszawiaków:

<https://www.youtube.com/watch?v=4JZ1h1gd-24>

Powojenne losy Powstańców:

<https://www.youtube.com/watch?v=H-qyTvE8odE>

Polskie orzełki, sowieckie decyzje:

<https://www.youtube.com/watch?v=Wrr9fXv4pN4>

Architektura i topografia:

<https://www.youtube.com/watch?v=QpkxW3F8f4I>